

УДК 342.92:3

А.А. ІВАНИЩУК, Дніпровський районний суд м. Херсона

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯКА ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ СУДДЕЮ

Ключові слова: адміністративна відповідальність, юридичний склад проступку, адміністративне правопорушення, суд, суддя, санкція

Адміністративна відповідальність є важливим чинником попередження тяжких правопорушень, відшкодування збитків фізичним і юридичним особам. Тим самим, вона є провідним фактором забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

До проблеми адміністративної відповідальності, яка застосовується суддею звертали свої погляди вчені-адміністративісти В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.О. Галаган, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Є.В. Додін, Р.А. Калужний, А.П. Ключниченко, Л.В. Коваль, Ю.М. Козлов, В.К. Колпаков, Д.М. Лук'янець та ін. Проте, за межами їх досліджень залишаються деякі положення, що вимагають подальшого доктринального аналізу та законодавчого вдосконалення. Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства, теорії адміністративного права та практики діяльності публічної адміністрації висвітлити види та сформулювати поняття адміністративної відповідальності, які застосовуються суддею. Наукова новизна роботи міститься в розвитку поняття адміністративної відповідальності, які застосовуються суддею, як певного виду юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, що виражається у застосуванні суддею певного

виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення (адміністративної санкції).

Адміністративна відповідальність має подвійну природу – вона є різновидом адміністративного примусу та юридичної відповідальності [1]. Юридична відповідальність – це передбачені нормами права і реалізовані щодо особи, яка здійснила правопорушення, заходи державного примусу, що накладаються уповноваженими на те публічними органами, які пов'язані із засудженням правопорушника та здійсненого їм діяння з боку держави й суспільства, що призводить до настання для правопорушника негативних наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру [2, с.210].

Поряд із цим адміністративній відповідальності притаманні специфічні ознаки, які якісно відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності.

По-перше, хоча законодавець прямо не дає визначення адміністративної відповідальності, але розглядає її через поняття адміністративного правопорушення (проступку) – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність настає, якщо порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності (ст.9 КУпАП).

По-друге, адміністративна відповідальність має власну нормативну базу. Відповідно до ст.92 Конституції України передбачено, що діяння, які є адміністративними правопорушеннями, і відповідальність за них визначаються виключно законами України. Системі законодавства про адміністративні правопорушення сьогодні складають КУпАП, Митний кодекс, Лісовий кодекс, інші Закони України – від 25.06.1992 р. № 2498-ХІІ «Про ветеринарну медицину»; від 24.02.1994 р.

№ 4004-ХІІ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» тощо.

По-третє, суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Відповідно до діючого КУпАП суб'єктами адміністративної відповідальності є фізичні особи. Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. КУпАП встановлює особливості адміністративної відповідальності щодо: осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років; відповідальність посадових осіб, які підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення, та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків; відповідальності власників (співвласників) транспортних засобів; відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів.

Що стосується адміністративної відповідальності юридичних осіб, то вона до сьогодні не знайшла свого прямого законодавчого оформлення. Поряд із цим досвід усіх розвинутих країн світу, а також системний аналіз вітчизняних джерел адміністративного права дає підстави стверджувати, що вона об'єктивно існує. Наприклад, відповідно ст.21 Закону України від 07.07.1996 р. № 236 «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає, що вчинення суб'єктами господарювання недобросовісної конкуренції, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Такі санкції, на слушну думку Е.В. Додіна, за своєю правовою природою є адміністративно-

правовими, оскільки накладаються органом державного управління та мають карний, а не компенсаційний характер.

Таким чином, адміністративна відповідальність юридичних осіб характеризується такими рисами: здійснюється у сфері адміністративно-правового регулювання; за своєю правовою природою є карною; визначена законами України; пов'язана із застосуванням до юридичної особи державного примусу; реалізується у відповідних процесуальних формах.

По-четверте, відповідно до ст.255 КУпАП право складати протоколи про адміністративні правопорушення має широко коло уповноважених на те посадових осіб: ОВС; органів державного пожежного нагляду; органів охорони здоров'я; органів охорони пам'яток історії та культури; органів державного енергонагляду; органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі транспорту; органів зв'язку; органів у справах захисту прав споживачів; фінансових органів; підприємств і організацій, у віданні яких є електричні мережі; органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби та ін.

По-п'яте, адміністративна відповідальність виражається у застосуванні до порушників особливих засобів державної дії адміністративних стягнень, які накладаються як у судовому, так і в квазісудовому порядку. Відповідно до розділу III КУпАП справи про адміністративні правопорушення розглядаються: 1) адміністративними комісіями при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; 2) виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад; 3) районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами (судьями); 4) ОВС, органами державних інспекцій та іншими органами (посадовими особами), уповноваженими КУпАП. При цьому адміністративна відповідальність реалізується органом (посадовою особою), якому правопорушник безпосередньо по службі не підпорядкований.

По-шосте, адміністративна відповідальність менш сувора, ніж кримінальна, не призводить до накладення на фізичну особу судимості.

По-сьоме, порядок притягнення до адміністративної відповідальності істотно відрізняється від кримінального і цивільних процесів. У цілому він є простим і оперативним, що забезпечує високу ефективність забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [3, с.231–237].

Основною складовою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення, законодавче визначення якого наведено в ст.9 КупАП, де основними ознаками правопорушення визначено: протиправність, винність та адміністративну карність. Крім того, загальновизнано у теорії адміністративного права, що четвертою ознакою адміністративного правопорушення є суспільна шкідливість [4].

Протиправна дія чи бездіяльність полягає у порушенні вимог адміністративно-правових норм. Це невиконання обов'язків, встановлених адміністративно-правовими нормами (протиправна бездіяльність), або порушення заборон адміністративно-правових норм (протиправні дії).

Винність означає, що адміністративним проступком може бути тільки дія, вчинена фізичною особою умисно або з необережності, в межах порушеної норми.

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків (ст.10 КупАП). Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків,

хоч повинна була і могла їх передбачити (ст.11 КупАП) [4].

Адміністративна карність проступку, як його ознака, полягає в тому, що за його вчинення особа повинна нести лише адміністративну відповідальність. Наслідком вчинення проступку повинна бути негативна реакція з боку державних органів у вигляді застосування до винної особи стягнення, передбаченого адміністративним законодавством.

Соціальна шкідливість правопорушення полягає в тому, що воно завдає майнової, соціальної, моральної, політичної та ін. шкоди суспільним відносинам. Шкода – це сукупність негативних наслідків правопорушення. Соціальною суттю шкоди є зменшення чи знищення будь-якого блага, цінності, суб'єктивного права тощо. Шкода є обов'язковою ознакою будь-якого правопорушення. Але за деякі правопорушення відповідальність настає і без завдання шкоди, коли лише була така можливість (порушення правил безпеки на виробництві, яке могло би призвести до жертв) [5, с.165–167].

Для того щоб виникли правовідносини адміністративної відповідальності, поряд із вищезазначеними фактичними підставами необхідні ще й правові підстави, якими є конкретні юридичні факти, тобто наявність у діях фізичних осіб складу адміністративного проступку.

Юридичний склад проступку – це сукупність ознак єдності його об'єктивних і суб'єктивних характеристик, які є необхідними для визначення даного діяння правопорушенням (об'єкт проступку; об'єктивна сторона; суб'єкт проступку; суб'єктивна сторона). Категорія складу правопорушення ґрунтовну розробку отримала в науці кримінального права. Однак в умовах сьогодення вона має загальною юридичне значення та використовується в теорії і практиці адміністративного права.

Об'єктом адміністративного проступку є суспільні відносини, охоронювані нормами адміністративного права. Наскільки різнома-

нітні адміністративно-правові відносини в суспільстві, настільки різноманітні об'єкти правопорушення. Ними можуть бути майнові, трудові, політичні й інші права та інтереси суб'єктів адміністративного права, державний й суспільний лад, стан навколишнього середовища, життя, честь, гідність, здоров'я людини [6, с.19].

Об'єктивна сторона – це сукупність зовнішніх ознак, які характеризують даний проступок. Зміст об'єктивної сторони складають: протиправне діяння (бездіяння); його суспільно-шкідливі наслідки і причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали.

Суб'єктом адміністративного проступку визнаються фізичні особи, що як суб'єкти адміністративного проступку повинні володіти деліктоздатністю, тобто здатністю нести юридичну відповідальність. Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Суб'єктивна сторона проступку – це сукупність ознак, які характеризують суб'єктивне (психічне) ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння та його негативних наслідків, а саме вина, мотив і мета правопорушення. Обов'язковою серед них є вина – безпосередній вплив психічного ставлення до вчиненої шкідливої дії (бездіяльності) та її негативних наслідків. Розрізняють дві основні форми вини – навмисність (умисел) і необережність. Навмисність буває прямою і непрямою. Прямий умисел виявляється в усвідомленні правопорушником суспільно-небезпечного характеру свого діяння, у передбаченні суспільно-небезпечних наслідків і бажанні їхнього настання. Непрямий умисел полягає в усвідомленні правопорушником суспільно-небезпечного характеру своєї дії чи бездіяльності, у передбаченні суспільно-небезпечних наслідків і свідомому допущенні їх. Необережність також буває двох видів – самовпевненість і недбалість. Самовпевненість виявляється в передбаченні правопору-

шником можливості настання суспільно-небезпечних наслідків свого діяння і легко-важному розрахунку щодо їх запобігання. Недбалість виявляється в непередбаченні правопорушником можливості настання суспільно-небезпечних наслідків правопорушення, хоча він міг і повинен був їх передбачити [2, с.204–205].

Отже, адміністративна відповідальність, яка застосовується суддею – це вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, який виражається у застосуванні суддею певного виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення (адміністративної санкції).

ЛІТЕРАТУРА

1. Саунін Р. Д. Адміністративна відповідальність за порушення авторського права на комп'ютерну програму / Р. Д. Саунін // Митна справа. – 2011. – № 1 (73). – Ч. 2. – С. 11–15.
2. Теорія держави і права : навчальний посібник / автор-упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа ; за заг. ред. В. К. Шкарупи. – Херсон : ВАТ ХМТ, 2011. – 280 с.
3. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін, О. О. Онищук, Ю. В. Гридасов, М. М. Новіков, У. О. Палієнко, І. А. Дьомін, О. М. Єщук] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ВАТ Херсонська міська друкарня, 2010. – 376 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р., № 8073-Х // ВВР УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
5. Адміністративне право України / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К. : Істина, 2011. – 480 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : науково_практичний коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. ; за заг. ред. А. Т. Ком-

зюка. – К. : Всеукр. асоціація видавців «Пра- | вова єдність», 2008. – 781 с.

Іванищук А. А. Поняття адміністративної відповідальності, яка застосовується суддею / А. А. Іванищук // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 298–302 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11iaajzc.pdf>

На основі аналізу чинного законодавства, теорії адміністративного права та практики діяльності суддів сформульоване поняття адміністративної відповідальності, які застосовується суддею, як виду юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, який виражається у застосуванні суддею певного виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення (адміністративної санкції).

***

Іванищук А.А. Понятие административной ответственности, которая применяется судьей

На основе анализе действующего законодательства, теории административного права и практики деятельности судей сформулировано понятие административной ответственности, применяется судьей, как вида юридической ответственности физических и юридических лиц, которая выражается в применении судьей определенного вида административного принуждения – административного взыскания (административной санкции).

***

Ivanyschuk A.A. The Concept of Administrative Responsibility, Which Is Applied By the Judge

Based on analysis of current legislation, theory and practice of administrative law judges formulated the concept of administrative responsibility, which is used by a judge as a kind of legal liability of individuals and entities, expressed in the application of a certain type of judge of the administrative enforcement – administrative penalties (administrative penalties).